

Radyo û Televîzyonan de Weşanê Kirdkî - 1 C. Z. Pîranij: Nê Programî Ziwan û Kulturê Ma Ser o bî

C. Z. Pîranij: "Nizda hîris û ponc serrî yo ki ez Îstenbul d' o. No sebeb ra zî kora bi se, mi ziwane xo xo vîrî kerdê. Serran ra 1992-93 di mi rojnamey sey Welatê Me û Azadiya Welat di tikê zî amatorkî dest bi nuştîş kerd. Giraneya nê nuştayan zafî sînema ser o bîy. Gelek zor yew gure bi. Ti zî zanê, termonolojîyê sînema zandê (ziwanê) ma di epeyî xerîb o. Labelê destpêkerdişê nê nuştayan, zanê mi ser o zî faydey xo bîynê. Yanî ziwane ma ser o meraq û hewesê mi bi, la him şertî zaf zorî bî, him zî îmkanî û materiyalî hema hema çinê bî. Ay wextan mi dest di yew tek ferhengê mamosta Malmîsanijî bi.

Badî, xelet mi vîr di nêbo se, serranê 1994-95 di tay radyoy xusûsî vejîyay. Labelê nê radyoy, qanûnî nêbî, fîlî û meşrû bî. Dewleti na rewşa fîlî ra weş nêbî, waştê ki nê radyoyan yasax [bi]ko, labelê deyaxê numayîş û xoverodayîşê milletî nêkerd û mecûr mendi, serbest veraday. Labelê ancîna zî zordarey, mavajê fîlî yasaxî devam kerdê. Rewşa nê radyoyan ra, qismen zî bibo, ziwane kurdî zî fayde dîynê. Çimkî nê radyoyan ra tayin wina fîlî û tikê zî bibo ca daynê kurdî. Nînan ra tayinî nê bî: Radyo Umut, Çizgî Radyo, Çevre Radyo.

5

Edîtorî ra

Roşan
LEZGÎN

Nasnameyê komelkî yena manaya pêroyîya taybetîyanê grûbêka komelkî; yanî ê xususîyetê ke komelêk komelanê bînan ra çîya kenê. Nasnameyê komelkî çarçewaya dîn û etnîkî ser o awan benê. Mesela, dînê îslamî eynî wext de yew 'nasnameyê komelkî' yo. Gama ke ma vanê 'omete' yanî zî 'alemê îslamî', eynî wext de ma behsê yew 'nasnameyê komelkî' kenê. La mîyanê 'omete' de gelêk nasnameyê qijekî estê. Mesela şafiî, henefî, malikî û henbelî, ancî şîtî mîyanê 'nasnameyê makro' yê omete de her yew, yew 'nasnameyê mikro' yê. Nînan ra qijêr yewna kategorî zî terîqetî estê, ancî terîqetan ra cêr cematî estê. Heme goreyê xo ra wayîrê xususîyetanê çîya-çîyayan ê.

Nê grûbî gama ke xo vera dînanê bînan, ma vajîm vera mesîhî, cihûd, êzîdî yan yaresanîyan de danê şinasnayîş, vanê ma musulman ê. La gama ke xo vera yewbînan de danê şinasnayîş, şîi vanê ma şîi yê, sunnî vanê ma ehlê sunet ê. Heta ehlê sunetî zî gama ke vera yewbînan de xo name kenê, mesela, şafiî vanê ma şafiî yê, henefî vanê ma henefî yê. Helbet mîyanê nê grûban de reqabet virazîyeno la mesela, caran nêameyo eşnawitîş ke şîi werîştê vato şîitî dîneko musteqîl o.

Nasnameyê komelkî yo etnîkî zî hîna zaf ziwani ser o dîyar beno. Yanî eke ziwano ke komelêk qisey kena, yew 'ziwano musteqîl' bo, yan zî wina terîf bibo, yeno na mana ke o komel 'miletêko musteqîl' o.

>>> 2

Unîversîteya Dicle de Dersa Kurdî Dest Pêkerd

Enstîtuya Zanayîşanê Sosyalan yê Unîversîteya Dicle seba malîmiya dersa weçînîta ya kurdî 150 tene wendekarî girewtî û roja 22 sibate 2013 de dest bi derse kerde.

Nê 150 tene wendekaran ra 120 seba kurmançî 30 zî seba kirdkî yê. Dersdaranê Unîversîteya Dicle ra Hesên Tanriverdî, Abdurrahman Acar, Metîn Yigit, Xeyredîn Kizil û Silêman Başaran waranê sey tarîxê edebîyatê kurdan, metnê klasîkî yê kurdan, edebîyatê şarî û gramerê ziwani de derse danê.

Nê 150 wendekarî dewreyê do perwerdeyî yê 2013-2014 de wendegehan de çarçewaya dersa weçînîta ya kurdî de kurmançî û kirdkî bimusnê wendekaran.

Unîversîteya Dicle zî sey Unîversîteya Artuklu termînolojîyê namekerdişê lehçeyanê kurdî rast şuxulnena.

DÎSA bi Kirdkî Di Broşurî Weşanayî

Enstîtuya Cigêrayîşanê Siyasî û Sosyalan ya Dîyarbekirî (DÎSA), çarçewaya rêzebroşuranê "Verî Ziwane Dayîke" de sey broşurê hewtine û heştine, bi kirdkî di broşurî amade kerdî.

Broşurê rêza hewtine ke bi sernameyê "Perwerde de Tetbîqê Ziwane Dayîke" yo de des meqaleyî estê.

Broşurê rêza heştine zî bi sernameyê "Polîtîkayê Zafziwanîye û Plankerdişê Ziwani" yo. Nê broşurî de zî new meqaleyî estê.

Bi munasebetê weşanayîşê nê broşuran, DÎSA roja 27 sibate 2013 de yew panel organîze kerd.

3

Almanya de bi Kirdkî Weşanê Radyoyî

Seyîdxan KURIJ

Goreyê zanayîşî mi tarîx de raya verên Almanya de yew radyo bi yew perîyodo rêk û pêk bi kirdkî programî radyo neşir kerd. 1990 de bajarî Almanya Duisburg de yew komê radyo awan bîy.

5

**EDÎTORÎ
RA**

Roşan LEZGÎN

>>>

Seke Benedict Anderson vano, helbet zayîşê miletan dîyar nîyo û demeyê nasyonalîstîye de gelêk çîyê 'xeyalî' îcad bibê zî netewebîyayîş bingehêkê 'xeyalî' ser o awan nêbiyo. Fikrê 'nasnameyê etnîkî' yo ke dewrê moder-nîte de aver şî, miletî homojenîze kerdî. Dewleta neteweyî waşt ke mîyanê sînoranê xo de yew ziwan qisey bibo, her çî de tekbi-yayîş waşt. Seba ke komel asan îdare bibo heterojenîye ci rê asan yena. Coka zafê miletan badê ke dewleta xo ya neteweyî awan kerde, qismêko muhîm yê lehçeyanê xo mirênayî. La seba ke ma kurdî hetanî ewro nêbi wayîrê dewletêk, coka heme lehçe û dîne çîya-çîyayî bi hawayêko muşexes hetanî ewro ameyî.

Hetê ziwani ra rengînîya kurdan zaf zêde ra ya. Sere de lehçeyê pîlî yê sey **kirdkî** (kirmanckî, zazakî, dimilkî), **kirdaskî** (kurmanckî, badînî, şîkakî), **sorankî** (mukrî), **hewramkî** (goranî, bacelanî, maçoşî, şabekî) û **lurkî** (lekî,

kelhurî, bextîyarî û feylî) estê. Ancî dîyalektê hîna qijekî yê sey eredelankî, îlamkî, şêxbizeynkî zî estê. Nê heme dîyalektî xo mîyan de zî homojen nîyê; dewe ra dewe, heta fek ra fek çîyayîyê muhîmî tey estê. Mesela, senî ke ferqê muhîmî mîyanê dimilkîya Sêwregi û zazakîya Paliyî de estê, eynî bi no qayde ferqê zaf muhîmî mîyanê sorankîya Mehabad, Silêmanîye û Hewlêrî de zî estê. Zafê înan yewbînan ra fehm zî nêkenê. Eke 'fehmnêkerdiş' krîterê 'ziwanê musteqîlî' bo, a game mîyanê kurdan ra da-vîst tene 'miletê musteqîlî' vejîyenê.

Eke ma hetê karakterê ziwaniye ra biewnîn lehçeyan ra, sorankî û lurkî de nêrkî-makî û ergatîvîye çin a. Labelê kirdkî, kurmanckî û hewramkî de sey yewbînan nêrkî-makî û ergatîvîye esta. Herçiqas kurmanckî de tayê qaydeyî sivik bibê zî hetê karakterê ziwaniye ra kirdkî û kurmanckî sey yewbînan ê. La hetê formê çekuyan ra nisbet bi kurmanckî, kirdkî û sorankî hîna vêşî tênizdî yê.

Gama ke ma bala xo danê tarîx ra, hetanî nê da-vîst serranê peyênan hem grûbanê dîni hem ziwani yê kurdan, vera miletanê bînan de xo sey 'kurd' û lehçeya xo zî sey 'kurdkî' namekerdo. Mesela, caran yew kirdî

vera miletanê bînan de nêvato ez zaza ya, ziwanê mi zî zazakî yo. Yan zî yew kurmanckî zere de vera yew kirdî de nêvato ez kurdî qisey kena ti zazakî qisey kenî. Ney! Vato, ez kurmanckî qisey kena ti dimilkî qisey kenî. Yanî vera yewbînan de xo bi nameyê xo yê komelkî dayo şinasnayîş la kesî nameyê 'kurdî' tena nêkerdo malê xo. Yan zî zazayan kurmanckan ra nêvato 'kurd'. Mesela, mintiqaya Licê de ma xo ra vanê 'kird', lehçeya xo ra vanê 'kirdî', ma mintiqaya xo ra zî vanê 'Kirdane'. Ma kurmanckan ra vanê 'kurmanck' la kurmanckî ma ra vanê 'dimilkî' û lehçeya ma ra zî vanê 'dimilkî'. Heta mintiqaya ma ra zî vanê "Dimbilya". Yew qala kurmanckanê ma yê Licê esta, seba ma vanê: "Dimilkî, bi darê va şindilî, seba nanê gilgilî."

Çekuya 'kirdasî' ma het esta, la neke seba kurmanckan ma seba yew eşîra kirdan şuxulnenê. Da-deş dew û mezrayê na eşîre estê. Ê zî xo mîyan de benê di leteyî: kirdasîyê memamî, kirdasîyê elerûtî. Çekuyê 'zaza-zazakî' û 'kirmanc-kirmanckî' yan 'Kirmancîye' mintiqaya ma de çin ê. Eke nika 'zaza-zazakî' kewta fekê ma, bajaran ra ameya.

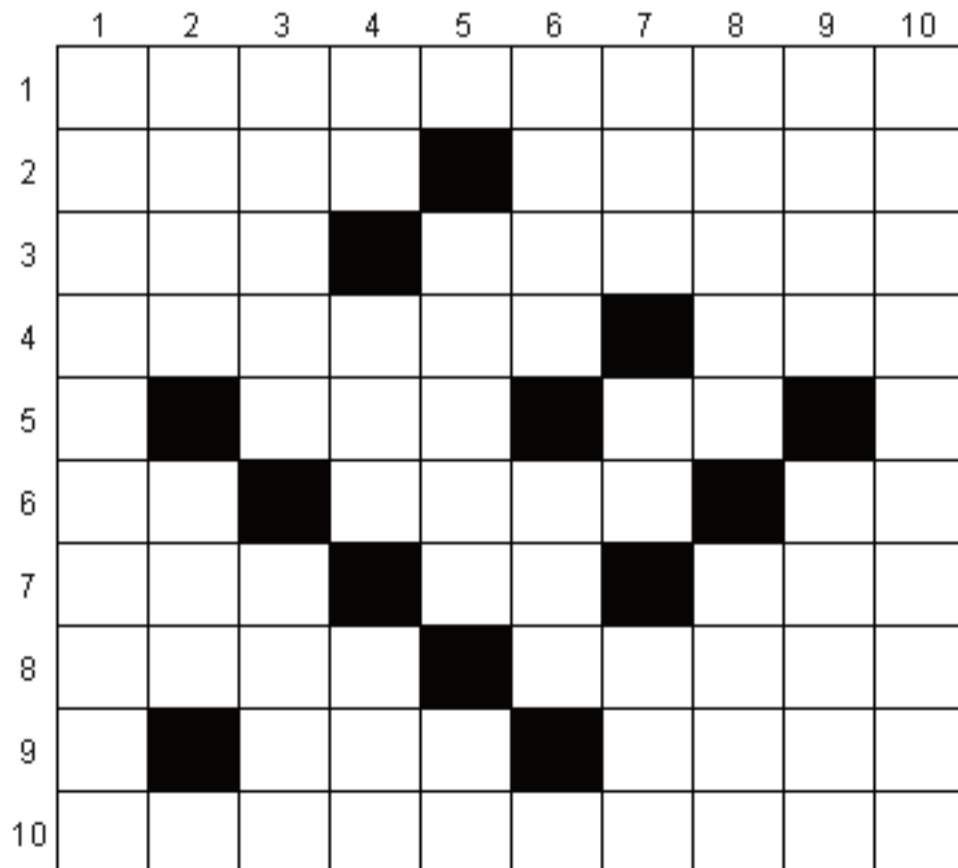
Axir kurdî miletêko heterojen ê. 'Kurd' nasnameyê etnîkî yo makro yê gelêk grûbanê komelkîyan o. 'Kurdî' zî nameyê nê

heme dîyalektan o. 'Kurdîstan' zî nameyê heme mintiqayan o. Yanî, Kirdane, Kirmancîye, Behdînan, Botan, Soran, Hewraman ûêb. mîyanê erdê Kurdîstanî de mintiqayê lokal ê.

Her grûba kurdan hem hetê ziwani ra hem hetê dîni ra wayîrê tayê xususîyetanê orîjînanan a. Coka heqê her grûbe esto ke xususîyetanê xo, yanî 'nasnameyê xo yê mîkroyî' bipawo, vera yewbînan de xo bi nameyê xo bido şinasnayîş. Labelê nê nasnameyê mîkroyî bi hawayêko mubalexe nêbenê nasnameyê makro yê miletêkê musteqîlî. Seba naye ne zemîn esto ne zî şertê xo musait ê.

Mesela, mîyanê miletê kurdî de komelê ke musulmanîye ra, ê ke dîne êzdîtiye ra û ê ke dîne yaresanîye ra bawer kenê estê. Yanî hîrê dîni mîyanê miletê ma de estê. Nînan ra, seke mi cor de va, gelek nasnameyê mîkroyî mîyanê nasnameyê makroyî yê ometa îslamî de estê. Ma vajîm, seba ke ferqê muhîmî mîyanê şafiîti û heneftî de estê camîya girde ya Dîyarbekirî de, qismê şafiîyan û qismê heneftîyan cêra çîya yê. Nimajê xutbeyî de her kes qismê xo de nimaj keno. La seba ke ferqî mîyan de estê, kes nêweriştê nê ferqî mubalexe nêkerdê û nêvato heneftî yew dîno musteqîl, şafiîti îslamîyet o.

X A Ç E P E R S

CORA-CÊR

- 1) Bajaro tewr gird yê Kurdîstanê bakurî
- 2) Rike, eks, serehuşkiye - Roşan, bayrem
- 3) Qezayêka Dîyarbekirî -

Gims, xayîs, vinderte

- 4) Sembolê elementê qela - Velg - Tu, tif, alîye
- 5) Fanîlayê camêrdan o bêherme/bêpol - Zemîrêk (halo ante yê zemîrê "o"yî)
- 6) Leye, heje, hejike - Çîyê

- 9) Mot, rib, bekmez - Semedê werd û tehmî macuno ke bezreyanê çemenî, şit û sîr ra vîrazîyeno
- 10) Çîyo ke ameyo neşr kerdene, çîyo ke neşr bîyo

ÇEPA-RAST

- 1) Hophopik, dûdû (teyro ke bi hikayeya xo û hz. Silêmanî menşur o)
- 2) Zemîrêk (halo ante yê zemîrê "ê"yî) - Munasebet, rabite
- 3) Dost, şinas, nas; eksê "dişmen"î - Karê "amayene"
- 4) Çîyo ke hetê adaptasyonî ra şert û mercê xo ameyê ca - Herfê bêvengî yê "wet ra"
- 5) Sap, dasî, qarût - Sey, seke

- 6) Sembolê bîzmûtî - Laser, sêl - Teba
- 7) Hal-hereket, terz, uslub - Bend, çîyo ke pê çî/teba girê dîyeno - Şerab
- 8) Deman, îcare - Şîrinayîya ke şit û şeker û hak ra vîrazîyena
- 9) Bîraya İngilîzan - Berey, eksê "rew"î
- 10) Karê "ameylene rami-tene"

werdî yo ke kerge kena

- 7) Eşîre, eşîrete - Muzîk de notaya mênênê "la" û "do"yî - Defa, fine, hewe, gîlange

- 8) Fêkî, mehsulê meyweyan - Bêle, haceta ke pê herre yena kendiş

Cewabê Hûmara Verêne

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1	Z	A	Z	A	K	Î		A	T	E
2	A	M	A	D	E		E	R	E	Y
3	N	Ê	D	E	R	E	S	A	Y	E
4	A	N		S	I	B	A		Ê	L
5	Y		Ç	E	K	E		A	R	E
6	Î	D	Î		E	D	Î	B	E	
7	Ş	A	L	E		Î	S	A		A
8		W	E	Z	A		M		O	R
9	T	E	G	E	L	K	E	R	D	E
10	O	T	E	L		A	T	L	A	S

Seba Roja Ziwanê Dayîke Konferans

Komela Çira ya Dî-yarbekirî bi munasebetê 21 sibate Roja Ziwanê Dayîke yew konferans organîze kerd. Konferans de cagirewtoxê rektorê Unî-versîteya Artuklu Prof. Qedrî Yildirim û edîtorê rojnameyê ma Roşan Lezgînî qisey kerd.

Konferans roja 17 sibate 2013 de salona resepsiyonî ya Parkê Sumerî de virazîya û dorê 300 kesî beşdar bîyî.

Prof. Qedrî Yildirimî qiseykerdişê xo de hîna zaf behsê tarîxê mucadeleyê kurdan seba perwerdeyê bi kurdî kerd û da zanayîş ke mucadeleyê perwerdeyê bi kurdî Elîyê Teremexî ra dest pêkeno. Elîyê Teremexî reya verêne 1591 de bi nameyê *Serfa Kurmancî* kitêbêk amade kerd. Kurdan ra yewna alimo pîl ke seba perwerdeyê bi kurdî mucadele kerd Ehmedê Xanî yo. Ancî nê wareyî de mucadeleyê Selîm Silêman, Xarisê Bidlîsî û Seîdê Kurdî zî muhîm ê. Mamosta Qedrî va: "Merdimo ke ziwanê xo yê eslî, ziwanê dayîka xo baş nêzano, nêşkeno yewna ziwanî zî fesîh qisey bikero."

Roşan Lezgînî zî qiseykerdişê xo de mewzûya bêtarîfîya kur-

dan û naye ra girêdayî bi hawayêko xelet şuxulnayîşê terman ser o vindert ke termînolojîyo xelet senî zerar dano awanîya miletîye yê kurdan. Roşan Lezgînî va: "Se û şeştî serrî ra zêde yo ke kurdî vera tehakumê miletanê serdestan de mucadele kenê. Rîyê mucadeleyê kurdan tim ver bi teber bîyo, yanî tim waşt ke binê zulmê muşexesî ra bixelisîyê. La eslê xo de dînamîzmo ke miletêk keno milet fikrê 'xelisîyayîşî' ra vêşêr şîarê 'xosazkerdişî' yo. Nê hetî ra kurdî zeîf mendê. Heto bîn ra kurdan xo tarîf nêkerdo, coka nika tayê termê ke kurdî seba xo şuxulnenê, faydeyê kurdan de nîyê. Mesela, hem hetê dînî ra hem hetê ziwanî ra kurdî mi-

letêko heterojen ê, gelêk grûbê kurdan yê ziwanî estê. Nê grûban vera miletanê bînan de tim xo 'kurd' û ziwanê xo zî 'kurdî' name kerd. La zere de, vera yewbînan de xo bi nameyê xo yê grûbî name kerd. Ma vajîm, kurmançêk caran nêvato 'ez kurdî qisey kena, ti zazakî qisey kenî' yan zî soranêk caran nêvato 'ez kurdî qisey kena, ti badînî qisey kenî'. La

nê da-vîst serranê peyênan de, bi averşîyayîşê sîyaset û çapemenîya kurdan termînolojîyêko xelet yeno şuxulnayîş. No zî zerar dano awanîya miletê kurdî, netîce de beno ke tayê grûbê ma xo teberê kurdîtiye de hîs bikerê. Ancî naye ra girêdaye, miletê serdestî yan zî tayê kesê nîyetxirabî na xeletî suîstîmal kenê, çend çekuyanê kurmancî û zazakî muqayese kenê, vanê 'Zazakî ziwanêko musteqîl o!' Yanî 'zazayî kurd nîyê'. Oxro ke eslê xo de tarîx de grûba ke xo bi nameyê 'kird' name kerd, zaza yê."

Konferans di beşan de nêzdîyê hîrê saetî dewam kerd, gelek kesan persî persayî û fikrê xo vatî.

Hûmara 8. ya Şewçila Vejîya

Hûmara heştine ya kovara edebî hunerî Şewçila bi muhtewayêka dewlemende vejîya.

Edîtor nuştayê xo de vano "Şewçila, keda ma hemîn a. Ê ke nusenê, ê ke wanenê, ê ke kenê vila, ê ke xizmet kenê, ê ke hetê madî ra ardim kenê... Hemîne rê, bitaybetî embazanê ma yê peyê beran rê zaf sipas. Ma hêvîdar ê ke gamê aver, o tengane ra vejîyê û boya ma nêzdî ra bikewo têmîyan. Werre bi ê kesan ke xo dima yew rêçe verdanê; rêça rindeke, rêça raşte, rêça roşne, a rêça ke boya gulan dana."

ŞEWÇILA

kovara edebî hunerî zimistan 2013

8

- Bilal Zilan : Bêname
- Bedrîye Topaç : Qirîya Şabiyayîşî
- Hacer Petekkaya : Jara
- Sidqî Hîrorî : Başûr de Edebiyatê Kurmancî
- Receb Dildar : Serbetê Hikayeya Kurmancî
- Murad Canşad : "Bero Sür"
- Şeyda Asmîn : Asûde
- Zerîn Azrawa : Xururê Yew Nijadperestî
- Dilo Bargiran : Esqê To
- Adir Dêrsimij : Hêrs
- Yaşar Baluken : Çend-riyek
- Seyîdxan Kurij : Şîrê Kîlkorî
- Wisiv Pîrbab : Kergana Hîris û Heştî
- Erkan Tekîn : Ali Xidir Bakus

Na hûmare de ancî gelek nuştayê analîzî, hikaye û şîrî estê. Nuştayanê analîzî ra Abdulah Çelîkî derheqê edebîyatê kirdkî de nuştî û edebîyatê kirdkî de ziwanê qiseykerdişî analîz keno.

Sidqî Hîrorî seba wendoxanê kirdkî derheqê edebîyatê kurmancî yê Kurdîstanê Başûrî de nuştî. Sidqî Hîrorî destpêk ra hetanî ewro heme qonaxanê averşîyayîşê edebîyatê kurmancî yew bi yew qisey keno, hem zî derheqê şîre, hikaye û romanî de melumatanê bingehînan dano. Receb Dildarî zî destpêk ra hetanî ewro derheqê hikayeya kurmancî de nuştî.

Na hûmare de ancî nesrê kirdkî serdest o. La şîrê zaf rindekî zî tede ca gênê. Şîran de Bilal Zilan, Hacer Petekkaya, Newzat Valêrî, Erkan Tekîn, Wisiv Pîrbab, Bedrîye Topaç û Şeyda Asmîn ca gênê.

Murad Canşadî kitab analîz kerd, Dilo Bargiranî nuştayêko estetîk nuştî. Hikayeyê na hûmare zî Bedrîye Topaç, Şeyda Asmîn, Zerîn Azrawa, Nadîre Guntaş Al-datmaz, Adir Dêrsimij, Yaşar Baluken, Seyîdxan Kurij, Umer Faruq Ersoz û Erkan Tekînî nuştî.

Kovara Şewçila çilaya şewa edebîyatê kirdkî ya.

DÎSA bi Kirdkî Di Broşurî Weşanayî

Enstîtuya Cigêrayîşanê Sîyasî û Sosyalan ya Dîyarbekirî (DÎSA), çarçewaya rêzebroşuranê "Verî Ziwanê Dayîke" de sey broşurê hewtine û heştine, bi kirdkî di broşurî weşanayî.

Broşurê rêza hewtine ke bi sernameyê "Perwerde de Tetbîqê Ziwanê Dayîke" yo de des meqaleyî estê.

Broşurê rêza heştine zî bi sernameyê "Polîtîkayê Zafziwanîye û Plankerdişê Ziwanî" yo. Nê broşurî de zî new meqaleyî estê.

Nê meqaleyên de ziwanê dayîke, perwerdeyê bi ziwanê dayîke, perwerdeyê çendziwanîye bi teferuat û nimûneyanê sabîtan ke welatanê cîya-cîyan yê cîhanî de ameyê ceribnayîş munaqêşe benê.

Bi munasebetê weşanayîşê nê broşuran, DÎSA roja 27 sibate 2013 de yew panel organîze kerd. Panel de berpirsîyanê DÎSA ra Dîlan Bozgan û Atalay Göçerî derheqê DÎSA û prosesê amadekerdişê broşuran de me-

lummat da. Dîlan Bozgan va: "DÎSAya ke nê xebatan kena, dezgeyêko xoserbîyaye û sivîl o, roja 8 adare 2010 de Dîyarbekir de awan bîyo. Hedefê nê dezgeyî no yo ke bitaybetî helkerdişê meseleyanê sosyali û komelkîyan de hetê teorî/fikrî ra cigêrayîşan bikero, cigêrayox û eleqedarên rê ardimkar bo. DÎSA reya verêne 2010 de bi nameyê 'Dil Yarası: Türkiye'de Eğitimde Anadilinin Kullanılması Sorunu ve Kürt Öğrencilerin Deneyimleri' kitabêk weşana. Kitab de, nişandayîşê ceribnayîşanê neteweyanê bînan reyde perwerdeyê ke Tirkîya de dîyeno û perwerdeyê bi ziwanê dayîke munaqêşe beno. Ney ra dima, na rey şeş tene rêzebroşurî weşanayî ke qismêkê nînan bi lehçeya kurmancî û tirkî bî. Na rey di tene broşurî ke tede meqaleyê weçîniteyî ca gênê bi kirdkî weşanayî."

Roşan Lezgînî zî derheqê tercumekerdîşê nê broşuran de

qisey kerd. Roşan Lezgînî va: "Tercumekerdîş û weşanayîşê nê meqaleyên de seba kirdan di faydeyê zaf muhîmî estê. Nînan ra yew no yo ke, derheqê perwerdeyê ziwananê miletanê bêdewletan de ceribnayîşê ke dinya de virazîyayê, bitaybetî hetê perwerdeyê zafziwanîye ra cigêrayîşê akademîkî pencereyêka newîye ya fikrî ma rê akenê. Faydeyê diyin zî no yo ke, bi tercumekerdîşê nê babetanê teorîkan kirdkî xo îspat kena. Yanî merdim bi hawayêko îspatkerde vînenê, kirdkîya ke tena ziwanê fekkî yê dewijan bî, êdî waranê teorîkanê modernan de zî biasanîye yena şuxulnayene.

Panelê DÎSA de bitaybetî kesê ke xebata kirdkî teqîb kenê beşdar bîyî. Derheqê perwerdeyê kurdî, bitaybetî derheqê rewşa her di lehçeyanê kurdî de fikrê xo îfade kerd.

Dezgeyê DÎSA do nê broşuran bi posta aboneyanê rojnameyê ma Newepelî rê zî bişawo.

C. Z. Pîranij: Nê Programî Ziwan û Kulturê Ma Ser o bî

Roportaj: Roşan Lezgîn

Merheba bira Pîranij, ez wazena derheqê weşana kirdkî ya radyo û televizyona de ma yew suhbet bikîn. Yanî wa bêro zanayîş ke hetanî ewro radyo û televizyona de kirdkî çiqas weşanîyaya, key dest pêkerdo. Ez zana ke to zî demeyêk Îstanbul de çend radyoyan de programê kirdkî viraştêne. Coka ma na çarçewa de yew suhbet bikîn do zaf baş bo. La verî ti xo bidî şinasnayîş hîna baş beno.

Ez verê verikan seba nê eleqeyê to teşekur keno, sipas. Ez qezaya Dîyarbekirî Pîran ra, dewa Hopi di ameyo dinya. La ez hetona nîzdî mektebê lîse, qezaya Xarpêtî Maden di pîl bîyo. Badî mi tikê fakulteya îqtîsadî wend û nîzda hîris û ponc serran o ki ez Îstanbul di roşeno. Serranê 1990yan ra pey zî ez mîyandê sendîkaya Egitim-Senî di xebitîyayo û mi di-hîrê donimî (rey) şube di îdarekerdoxey û yew wext ra pey zî ancîna İstanbul di yew şube di serekeya şubeya Egitim-Senî kerdî û ez hema zî endamê sendîka yo û karmend o.

Yeno vîrê to ke reya verêne bi kirdkî key to dest bi viraştîşê programê radyoyî kerd? Kotî ra ame bi vîrê to ke ti radyo de program virazî? Keremê xo ra ma rê bineyke behsê ê demî bike.

Hewawo ki mi va, ez nîzda hîris û ponc serrî yo ki İstanbul di yo; no sebeb ra zî kora bi se, mi ziwanê xo xo vîrî kerdê. Serran ra 1992-93 di mi rojnamey sey Welatê Me û Azadîya Welatî di tikê zî amatorkî dest bi nuştîş kerd. Giraneya nê nuştayan zafî sînema ser o bîyo. Gelek zor yew gure bi. Ti zî zanê, termonolojîyê sînema zandê (ziwanê) ma di epeyî xerîb o. Labelê destpêkerdîşê nê nuştayan, zanê mi ser o zî faydey xo bîynê. Yanî ziwanê ma ser o meraq û hewesê mi bi, la him şertî zaf zorî bî, him zî îmkânî û materyalî hema hema çînê bî. Ay wextan mi dest di yew tek ferhengê mamosta Malmîsanîjî bi..

Badî, xelet mi vîr di nêbo se, serranê 1994-95an bi, tay radyoy xusûsî vejîyay. Labelê nê radyoy, qanûnî nêbî, fîlîlî û meşrû bî.. Dewleti na rewşa fîlîlî ra weş nêbî, waştê ki nê radyoyan yasax [bi]ko, labelê deyaxê numayîş û xoverodayîşê miletî nêkerd û mecbûr mendi serbest veraday. Labelê ancîna zî zordarey, mavajê yasaxanê fîlîlyan dewam

C. Z. Pîranij û Roşan Lezgîn

kerdê. Rewşa nê radyoyan ra, qîsmen zî bibo, ziwanê kurdî zî fayde dîynê. Çimkî nê radyoyan ra tayin, tikê zî bibo wina fîlîlî ca daynê kurdî. Nînan ra tayinî nê bî: Radyo Umut, Çizgî Radyo, Çevre Radyo...

Tabî mileti zî waştê ki na rewşe newîye ra fayde veyno, meraq kerdê û telefon kerdê programê zindîyan. Ez zî nê meraqkerdoxan ra yewer bîya. Labelê ez ki geyraynê mi zafî û fîlîlî kirdkî-zazakî qalî kerdênê -xora ez kurmancî nêzano-, na rewşî zî weşbê zafin programviraştexan nêşîyêne û tayinî zî tersaynê. Û raşt a jey zî ay wextan kurdî qalîkerdîş gelek çîyêdo talûke bi... Neysena, ez vêşî zî derg nêko. Badî, ez embazê ki "**Çizgî Radyo**" di xebitîyenê raştê jîn ameyo. Ozan, Dîlan, Selda, Umut, Mahmud û sewbîna embazî. Çi heyf ki namey ay bînan nika mi vîrî nîyno. Embaz Mahmud, wayîranê radyoy ra yew bi. Sebebê nê embazan ra xêza na Radyo Çizgî gelek demokrat bî. Ez verê û gelek wext telefônî reydi zindî, ray-ray zî meymantî reydi mi kirdkî qalî kerdê. Yanî ez yew çeşit teber ra daxilê radyoyî bibîyo. Û ay wextan (1996) weşanxanedê Dozî ra namebê "Salnameya ROJ Bi Demjimêr" (Saatli Maarif Takvimi) yew teqwîm vejîyabi, no çîyo newe û en verên bi. Û mi zî jey di zazakî nuştîbî. A. Zekî Okçuoglu herunda peran di tayê teqwîmî daybî mi, mi zî bexşê radyoyî kerdîbi. Û mi ay teqwîmî ra şîrî, vatey verênan, çibenokî, portrey, tarîfê werî filan wendênê. Û kam goştaritoxê ma cewabê çibenokan bizanaynê ma ay teqwîman ra xelay (xelate) daynê bide filan. Rewşa radûnî (radyoyî) zî zaf rind nêbi, him ekonomî ra, him zî hetê zordarîya dewleti ra. Xora badîna deyax nêkerd û yew

wext ra pey padîyay.

Nê embazê ke ti behsê înan kenê, yanî Ozan, Dîlan, Selda û Umut, Mahmud tirkî bî yan kurd? Kirdkî zanayêne?

Tabî, beyntar ra nîzda vîst serrî vîyarto, eki xelet mi vîr di nîyo se, embazan ra Dîlan û Mahmud kurdê elewî bîy, labelê ay embazê bînî tirkê elewî bî. Jîni ra çewî kirdkî nêzanaynê.

Û zanayîşê mi gore ti badî şî Çevre Radyo di xebitîyay, no senîn bî, na radyo ê kamî bî?

E, raşt o. Serrê 1997-98 filan bîy. Nîzdî padîyayîşê Çizgî Radyo, di embazê ma (Selda û Umut) weyra ra cêra bî şî **Çevre Radyo**. Yew wext ra pey vengda mi zî da. Ez şîyo û mi namebê **Zerduştname** çend aşmî programî viraştî. Zanayîşê mi gore wayîrê radyoy Grup Yorum bî na (yan) zî ortaxan ra yew bîy.

To çend programî Çevre radyo de viraştî? Formatê programî çî bî?

Na gami çend programî bîy rind mi vîrî di nîyo, labelê şertanê ay rojan ra û ay programan ra oncax yewndes-duyes hebî kasetî hema zî mi dest di estî.

Formatê programî, yew çeşit înteraktîf bi. Kirdkî bi. La ray-ray ma mecburyetê RTUK (Radyo Televizyon Üst Kurulu) ra tirkî zî qalî kerdê. Program di saetî romitê û zindî bi, mi zan (ziwan) û kulturê ma ser o qalî kerdêne, kitabî û ay wextan kovara **Vateyî** newe vejîyaybî, mi him daynê şinasnayîş û him zî ti ra şîr û hikayey filan wendênê.

To mêmanî girewtêne? Kam bîyêne mêman?

Tabî, ma him telefônî reydi him zî studyo di meymanî girewtênê û zan û kulturê xo ser o qisey kerdênê. Meymanê ki ma girotê, ayê ki alaqa xon û zan û kulturê ma bîyê zafî ê bî. Mey-

manê ma ra ayî ki mi vîrî dê, ney bî: Samî Tan (edîtorê rojnamey Azadîya Welatî), Roşan Lezgîn (nuştox), Mehmed Direwş (nuştox), Seîd Verroj (nuştox), deyrbaz Zilkîf Zîlan ûsn...

To nê programî xo rê keremê zerrîya xo ra viraştêne yan bi heq?

Temamîy ra keremê zerrîya xo ra. Xora rewşa anasar radyoyan zî zaf rind nêbî û ne heq-meq bi ne zî mi yan ma waştênê...

Yew wext ra pey ti şîyî Yaşam Radyo ney? No radyoyê kamî bî?

E, raşt o. Mi Çevre Radyoy ra dima, nîzda duyes serrî ra pey **Yaşam Radyo** di zî ancîna bi namebê "**Zerduştname**"yî hewte di yew saet û nîzda vîst û panc programî viraştî. Mi weyra ra zî perey filan nêgirotî. Qeydê nê programan zî mi di estî.

Wayîrê Yaşam Radyo, sazkerdoxanê Enstîtuya Kurdî ya İstanbulî û NÇM (MKM) ra İbrahim Gürbüz bi. Wayîrê nê radyoyî hema zî O yo. Çend rojî ra ver seba programviraştîş hewna ez dawetê radyoy kerdo. Hela ma veynê..

Ez vana qey no radyo nika zî çarçewaya Weqfa İsmail Beşikçi de weşan keno, çunke İbrahim Gurbuz bi xo ronayoxanê Weqfa İsmail Beşikçi ra yew o.

Raşt o. Nika înternetî ser o weşani kenê. Yew qatê bînada Yaşam Radyoyî kerdo Weqfê İsmail Beşikçi. İbrahim Gürbüz, gelek baş yew roşvîr merdim o.

Formatê programê to yê Radyo Yaşamî senî bî?

Cêr ra cor sey formatê Çevre Radyo bi. Labelê tikêna aver, tikêna tecrubekerde bi, mi gore.

To meymanî girewtêne, kamî bî?

E, mi girotî. Ayê ki telefônî reydi bîyê meyman ti bî, şair-nuştox Zilkîf Kışanak bi, şair-nuştox Merdimîn bi, nuştox Seyîtxan Kurij bi, hunermend Adem Karakoç û gelekê bîni.

Ayê ki amey studyo zî, şair-nuştox Merdimîn, nuştox Deniz Gunduz, rejîsorê filmê "İki Dil Bir Bavul"î Uzgur Dogan, rejîsorê "5 No'lu Cazaevi" û "Dersim-38"î Çayan Demirel, hunermendan ra Ayfer Duzdaş, Soner Soyer, Hasan Saglam, Domanê Dêrsimî û sewbîna kesî.

Nê programanê to senî eleqê diyêne? Goşdarî estbî, têkiliya şima bîyêne? Mesela, telefon kerdêne?

Gelek alaqa bîynê. Hele hele wextê Çevre Radyo di. Programê mi di saetî bî la telefônî qefilyaynê!

Almanya de bi Kirdkî Weşana Radyoyî

Seyîdxan KURIJ

Goreyê zanayîşî mi tarîx de raya verên Almanya de yew radyo bi yew perîyodo rêk û pêk bi kirdkî programî radyo neşir kerd.

1990 de bajarî Almanya Duisburg de yew komê radyo awan bîy. Na kom verî bi ardimî Unîversîteyê Essenî û roşnîvîrî kurdan Huseyîn Erdem derheqî hedrekerdîşî programanî radyo de çend semînerî viraştî. Bajarî Essen ra zî yew komê radyoyî nê semîneran de ca girewt.

Cuwa pey aşmê sibata 1991 de na kom bi nameyî "Dengê Kurdan li Duisburgê" dest bi programanî radyoyî kerd. Nê programî radyoyê bajarî Duisburg, çarçewayê programanî "Bürgerfunk - Weşanê Şarî" de amênî neşirkerdiş. Program her hefte yew roj bi û wextî ey nê saet bi. Programî "Dengê Kurdan li Duisburgê" bi almanî û kurdî (kurmançî, kirdkî) bi. No program de xeberî, raporî, roportajî, studyo de sohbetî, şexsîyetan û bîyananî tarîxî ser o wendişî, folklorî kurdî ra wendişî metnan, bîyananî rojaneyan ser o şîrovevî, muzîk û çiyê bînî bîy. Naverokî programan ser o sansur çin bi, grûb serbest bî. Grûb semedê no program a yew ca ra ardim, pere nêgirewtênî, no rid ra zî grûb ser o yew otorîte çin bi. Radyo heremî bîy, la program de her cayî Kurdîstanî ra xeberî û şîrovevî amênî neşirkerdiş.

Weşanê radyo ya "Dengê Kurdan li Duisburgê" heta 2010 dom kerd. Sere de komê radyo şeş kes bîy, cuwa pey, kê m bîy, 1998 ra nat mi tenya no program hem hedre kerdênî, hem teknîk îdare kerdênî hem zî pêşkêş kerdênî.

Sere ra heme metnî kirdkî mi hedre kerdênî. 1991 ra heta 1995 xeberî kirdkî xanima mi Leyla wendênî. 1995 ra heta 2010 mi hem metnî amade kerdênî hem zî radyo de wendênî.

"Dengê Kurdan li Duisburgê" ra pey çend bajaranî bînan yê Almanya de zî programî kurdî ameyî neşirkerdiş, înan ra tayên de kirdkî zî program virazîyayênî.

Seke mi cor de va, Essen ra zî yew grûb ma ya piya semînerî ziyaret kerdî. Înan zî bajarî Essen de 1992 dest bi programanî kurdî (kurmançî, kirdkî) kerd. Eynî serre de Duisburg de zî ancî yewna grûb dest bi weşanî programî kurdî (kurmançî, kirdkî) kerd. Nê programî radyoyanî bajar de çarçewayê "Weşana bi zîwanî dayîke" de amênî neşirkerdiş, girêdayîyê redaksiyonê pêroyî yê radyo bîy. Programî nê her di grûban serbest nêbi, çîko redaksiyonî radyo bîdayênî, ê mecbûr neyî tercume bikerî û program de neşir bikerî. Nê programan de tenya bîyanê ê bajarî ameynî neşirkerdiş, persanî ê bajarî ser o şîrove ameynî hedrekerdiş. Ê nêşkayênî bajaranî bînan ra yan zî Kurdîstan ra kurdan ser o xeberan yan zî çîyanî bînan neşir bikerî.

Bajarî Essen de programî kirdkî bi nameyî Kazim yew embazê Dêrsim ra, Duisburg de Qemer Söylemez û Mehmet Ocak ke her di Dêrsim ra bîy, hedre kerdênî û peşkes kerdênî. Nê her di programan zî tenya çend serrî rûmit.

1995-96 de bajarî Almanya Stuttgart de tayê kurdan û demokatanî almanan bi nameyî "Radyoya Azad" yew radyo

awan kerd. Na radyo de her hefte bi kurdî (kurmançî, kirdkî) zî programî ameynî neşirkerdiş. Nê programî de xeberî, raporî, roportajî, studyo de sohbetî, şexsîyetan û bîyananî tarîxî ser o wendişî, folklorî kurdî ra wendişî metnan, bîyananî rojane ser o şîrovevî, muzîk û çiyê bînî bîy. Amadekar û pêşkêşkarî beşî kirdkî Zeynel Meşelî yo dêrsimij bi. Nê programî çar-panc serrî dom kerd.

1998 de bajarî Hamburg de "Offene Kanal - Kanalo Akerde" de yew grûbê kurdan bi nameyî "Radyo Azadî" dest bi programanî kurdî (kurmançî, kirdkî) û triki kerd. No program de zî xeberî, raporî, roportajî, studyo de sohbetî, şexsîyetan û bîyananî tarîxî ser o wendişî, folklorî kurdî ra wendişî metnan, bîyananî rojaneyan ser o şîrovevî, muzîk û çiyê bînî bîy. Amadekar û pêşkêşkarî radyo Depi ra Hespî Aydın bi. Nê programî heta 2003 dom kerd.

1990 de Berlîn de verî Radyo 100, bacê Radyo RRG, cuwa pey zî radyo Multî - Kultî de hefte de yew saet bi nameyî "Bernama Kurdî" yew bername virazîya. No bername zî heta serranî 2000 rûmit. Ancî 1992-93 de Nürnberg de radyoyê bajar de bernameyî kurdî ameyî neşirkerdiş. La nê her di bernameyî tenya kurmançî bî, ge-ge kirdkî muzîk amênî neşirkerdiş.

Nika Almanya di bi kirdkî weşana radyo çin a.

Derheqê Çekuya "El Qajîyê" de

Hûmara 46. ya Newepelî de vate û notayê meqamê deyîra "El Qajîyê" weşaniyayî. Ma bin de na çekuye îzeh kerdbî ke eslê xo de manaya "kênaya şarî" ke bi tirkî vanê "el qizîyê (el kızı)" ra ameya. Deyîre de xîtabê kêneke beno.

Vano:

"El qajîyê, el qajîyê
Wîy le minê el qajîyê
Er-erê mawa to zalim a
Pîyê to ra ez rajî yo"

Bê ke ez fikrê xo vajî, mi Nadîre Guntaş Aldatmaz xanime ra zî persa, aye zî eynî çî va. Heta va, "Tayê vanê ke hetê Xozatî de yew dewe esta ke nameyê xo 'Elqazî' ya. La qenaetê mi kî no yo ke eslê xo de 'el qizîyê' ra yena."

Ma her di zî ser o fikirîyayî û goreyê mentiqê vateyanê deyîre ra nêkewt ma sere ke na deyîre de xîtabê yew dewe bêro kerdene yan zî behsê dewe bikero. Çunke tede vano: "Er-erê mawa to zalim a / Pîyê to ra ez rajî yo". Yanî xîtabê kêneke keno, "el qajîyê" le-qebê kêneke yo.

Nuştoxê ma birêz Murad Canşadî yew mektuba xo de, derheqê manaya "Elqajîyê" de vano: "**Ne-wepel, hûmara 46. de deyîra 'El Qajîyê' esta. La şima name xelet nuşto û yena manaya 'El qizîyê (kênaya şarî) vato. No melumat rast niyo. 'Elqazîye' beynatê Pulur û Xozatî de yew dew a. Deyîre de behsê a dewe beno. Yeno çî mana, ez nêzanena. Beno ke bi armenîkî bo. A mintîqa de nameyî zêde ra zêde bi armenîkî yê.**"

Na babete de ez fikrê Muradî zî neşir kena. Ez tam emîn niya la ez bawer a ke çekuya "el qajîyê" yan "el qizîyê" manaya "el kızı" ya tirkî de ya. Beno ke nameyê a dewe zî eslê xo de nê nameyî rê bêro. Çunke hetê Dêrsimî de zî hetê ma de zî çekuyê ke tirkî ra dekewtê mîyanê kirmancîkî zaf ê. Mesela, "soluk" bîyo "solix". Ma het çekuya "burun otu" ra vanê "birmotî (m)", "kızıl kurt" bîyo "quzilqurt", çekuya "güzel" sey nameyê cinîyan esta, vanê "Gozele". Heta kurmançîkî de yew deyîre esta ke nameyê xo "Gozelê" ya. Ancî ma yew tewirê zerence (kinalî keklik) ra vanê "kewa gozele". Sanikê ke Nadîre Guntaş mintîqaya Dêrsimî ra arê kerdê de înterjeksiyonê sey "êtme eyleme" estê. Yanî mumkin o ke gelêk çekuyê tirkî rewna ra bi hawayêko tebîî dekewtê mîyanê zîwanê ma. Mi gore zaf normal o.

Axir derheqê manaya çekuya "Elqajîyê" yan zî "El qajîyê" de wendoxî eşkenê goreyê xo ra bibê wayîrê yew qenaetî.

Roşan Lezgîn

>>>

Zafî ray sera (dore) nêdaynê meymananê studyoyî. To vîrî yeno miheqeq, ponçês serrî ra ver ti zî ameybî programê mi, ti zî şade (şahid) bî. Nê programî yew çeşîd îlegal virazîyaynê û zafin zî ez nêsinasnaynê. Coka radyoy ra teber, têkilîya ma zaf zî nêbîynê.

To va, mi qismêkê programan kasetan de kerdê arşiv, nika hê mi het. To zaf baş kerdo. İnşallah rojêk nê programî newe ra bêre weşaniyê.

Mi gore zî mumkin bibo rind beno. Qeydê programê Yaşam Radyo, dijîtal dê, labêlê qeydê ay programê verênan dijîtal nîy, kaset î. Gere yew zanaye nînan deko sîstemê dijîtalî û belkî mumkun bibo, kê sey Zazakî.Net di biweşanê. Tabî gere kê na zî vajê, ez nişto vajo ki nê programê ki mi ay wextan viraştê, hele hele ayê ki nizda ponçês-vîst serrî ra ver virazîyay, zaf zî profesyonel î! Labelê qismen zî bibo, seba atmosferê ay wextan dayîşî, mi gore çiyêdo muhîm î. Me-

sela, mi ay rojî programanê verênan ra yew-di newe ra goştaritî ki, yanî beyntar ra ponçês serrî ra vêşêr vîyarto, Hepixaneyê Bayrampaşay ra hepsî zî ankesorî ra telefonî reyde geyray programî zindî.

Ez seba roportajî û nê melumatênê erjayeyan ke to dayî zaf sipas kena.

Ez zî to rê zaf sipas keno û seba Newepel, Şewçila û Zazakî.Netî, to rê qewet û wendoxan ra zî desteg wazeno.

ÇEKUYÊ ZIWANÊ MI

Muhamed Deza BATUR

Ez çekuyanê xo asmên ra gêna. Asmên zaf gird o, ez eş-kena vacî bêpeynîya Homayî ra pey bêpeynîya asmênî yena. Hemi viraştîşê Homayî zaf weş û delal o, bi întizam o. Hema întizamoz tewr gird yê zerrîya mi de, bêşik asmên o.

Tarîx de zafê şarê serê erdan semêd na yewe, asmên de gêrayê homayê xo. Têkînan vato homayê ma tîj a. Têkînan vato homayê ma aşm a. Têkînan zî astareyî xo rê kerdê homayê xo.

Hz. Îbrahîmî zî ewilî hina kî fikirîyeno vano, homayê mi tîj a. Hema tîji şond de şina awan û verê çiman ra bena vîn. Badî, vano, homayê mi aşm a! Sodir de aşm û astareyî zî benî vîn. Badî, asmên ra vîyerenano vano kî, homayê mi wayîrê hemi bêpeynîyan o, homayê mi bêpeynî yo. Aqil de ca nêbeno, teyna zerrî de ca beno. Homayê mi teyna heskerdiş û eşq de ca beno.

Çekuyê ziwane mi zî bi no qeyde asmên ra yenî û ma rê dîyarîyê Homayê ma yê. Semêd na yewe zî bi aqilê xo mefikir-yên! Çekuyê ziwane ma ristimê xo eşq ra, heskerdiş ra gênî. Aqil de nê, teyna zerrî de ca benî...

Xulîqnayîşê însanan ra nat, ma zafê çekuyanê xo asmên ra gênî. Şîranê xo, lawikanê xo, bi

çekuyanê asmênî xemilnênî. Şilî û vovre zafê rey varena rîpelanê ma ser, kena hît heskerdiş û eşqê ma. Eka zî vovri varena çekuyanê ziwane ma ser, rîyêçê şîyayîşê ma vovri ser o manenê û ziwane teyna moneno welatî. Şaristananê pîlan de demo ke vovri varena, huyayîşêko kon suretê mi de cemidnena û çekuyanê ziwane mi rê bena kefen. Vovri ge huyayîşê ma xemilnena ge-ge zî dejanê ma rê bena sitare. Vovri welatê ma de zafê reyan veywêka tezî ya. Dejan de mergê ke bêpeynî ya. Vovri welatê ma di zaf rey teyna kefen a. Kîştîşî rê kefen a vovri.

Wesaran û zerdîyê payîzî kişena zerrîya ma de.

Vovri eka zî çekuyanê ma kena zerd û wesaranê ziwane ma rê bena kefen.

Şilî!...

Şilî ge zergunîyê wesarî ge-ge zî bermayîşê qelemê ma wa. Şilî zafê rey rîyêçanê şîyayîşî şuwena, zerrîya ma ra kena vîn. Şilî hesranê çimanê ma rê sitare wa. Bermayîşê şerminena, teyna şilî nimnena. Şilî zerrîya ma de bezrê heskerdişî kena zergun û eşqê domantî ana hewnanê ma, sey çekuyanê domantîyê ma. Şilî lêşinîyê gonîya ma şuwena û çekuyanê ziwane ma zergun kena kitabane ma de. Adirê eşqî de zerrîya ma kena wenik. Şilî eka zî welê çekuyanê ma ra ziwane ma zergun kena. Çekuyanê ma ra laser wariznena. Bêvengîye ma rê bena qîjî û goşanê kerran bi vengê xo qilasnena. Şilî hesranê asmênî hewran de nimnena. Bi hesranê asmênî alişkanê ma de bena meyman. Şilî eka zî alişkanê hewnanê ma kena hît û ma gêna bena çekuyanê domantîyê ma de kena meyman. Şilî lêşinîyê domantîyê ma şuwena eka û yew ziwane vînbîyayî verard kena. Şilî eka zî bi memikanê asmênî çekuyanê ziwane ma lownena. Şilî şitilê heskerdişî pawena û zerrîya ma de eşqê azadîya ziwani zergun kena.

Ez çekuyanê xo ge-ge zî behran ra gêna. Behrê ke zaf gird ê,

çekuyê mi behran de sey dilopan manenî. Ez nê dilopan nuqitnena rîpelanê xo ser, ez bi çekuyanê zerrîya xo behran kena zuwa. Na teyşanîya ziwane min a. Teyşanîya ziwane mi behran kena zuwa. Teyşanîya ziwane mi şilîyê asmênî peysnena.

Ma eka bi çekuyanê ziwane xo behran virazenî, nê behran de heskerdişê xo, eşqê xo û tarîxê xo şuwenî kenê pak. Çekuyê mi xulîqnayîşê însanan ra nat estê. Çekuyê ziwane mi, kitabê Hz. Ademî de ca gênê. Homa dema ke Ademî şaweno dinya, kitabê çekuyan dano ey. Nê kitabî de çekuyê ziwane estî, bêşik çekuyê ziwane mi zî nê kitabî de estî. No kitab de vengê ziwane mi zî esto!

Asmên, tîji, aşmî, astareyî, vovri, şilî...

Hemi çekuyê ziwane mi nê kitabî de estî. Semêd naye zî ma vacîn çekuyê to, ziwane to çîn yo. Ez çekuyanê xo asmên ra, behran ra, kitabê Hz. Ademî ra gêna.

Mi bê çekuyan, bê ziwane, bê reng meverdên. Germinîyê tîji mi rê serdin mekerên. Mi behran de mefatsnên. Asmên yê ma hemîne yo, mi binê asmênî de bê rengê azadî meverdên. Mi hewnanê mi ra dûr meverdên, ziwane xo hewnanê mi de mekerên meyman. Mi teyna mi rê verdên. Mi rê teyna letêk însantî, letêk zî wijcdan verdên!

16.02.2013

Rozê Memloçik vejîno soye ser. Dapîre sona vana, dayê qeda, mi rê tenê sowû birisne. Lazek tayê sowû keno war. Sowû kena çal, Memloçikî jî kena çal, gire dana, bena.

Bena çalê xo uza nana ro. Cinî vanê, dapîrî, bê sarê xo bişuyê. Dapîre ke xo kerd viran, sarê xo şut, çal kenê ra, nîyadanê ke Memloçik o. Verdane ra sono. Pîre nîyadana ke Memloçik şîyo. Çalê xo cena, sona binê soye. Vana, dayê qurban, mi rê tenê sowû birisne. Ci rê risneno. Onca pê Memloçikî cena, kena zerê çalî. Cinî onca vanê bê sarê xo bişuyê. Vana yaa, ez bişuyî ke sima onca Memloçikî ra- verdê.

Memloçikî cena, sona çe. Vana, Fatê, dayê qurban, ez

MEMLOÇIK

Arêkerdoxe:
Nadîre Guntaş ALDATMAZ
Mintîqa: Dêrsim
Qiseykerdoxe: Satê YAGAR

son na dewa boverî. Memloçikî sare bi- birne poze, ezu yen.

Seke a kardî cena ke ey sare bibirno, Memloçik xîl beno, dest ra kardî cenno. Fate sare birneno, keno tencik. Saqûnê Fate kî beno keno pê ondolî. Buresû cenno, sono uwe. Buresû kî sikneno. Rameno, sono.

Pîre yena vana, Fatê, Dayê qeda! Veng nêvejîno. Sona, saqû pê ondolî de vînena. Dima sona resena Memloçikî. Memloçik vano, dayê ez zonen ke ti mi wena, gula xo wedare, tenê paç kêrî, hona mi bore. Seke pîre gula xo darena we, Memloçik kardî erzeno re gula pîre û pîre kisenno.

Sono xo rê ret sowûnê xo weno.

ŞEWŞEWIKA MI

Nûrî KELEŞ

Asterê azmînûn a, çiriskyena
Şewşewika mi ha asîyena
Roj kuena ra şew tavisyena
Weşik a, wişikê leş a, niviyerena

Zerr zerr a, bîya sê kerra
Ti a niker şeq, bena cîyera
Zerr zerr a, erd ra heyûn azmîn
Teng mekin, bikin hera

Ez birecif, se ya lerzena
Derd kulûn ma eliznena
Ez pêmawen ya fasilnena
Xemûn zerrê mi erzena

Awkê varûn wesarûn a
Melaketê ser horûn a
Çermvorikê miyûn horûn a
Şoq çimûn a, ez heyrûn a

Kezebê mi nisêtrîyena
Zerrê mi yê r' pirtirpyena
Zerr sinê mi d' nihewyena
Varûn eşq d' ha şîyena

SENÎ

Hacer PETEKKAYA

Kes senî nêşeno qisey bikro
senî mezg vindeno
ziwan kilît beno
çiman ra hêrsî senî nînê?

Senî bi, senî beno
no dewran senî lebat keno
rayîrê ci çiçi yo, kotî ra ravêreno
kam zano?

Waxtê to senî bi pir
payîzê to senî hena rew ame?
Hema vilikê to newe abîyaybî
çi ecelê to bi ke
hamnanê ma kerd payîz!

Kamcîn pel darda xu wa mend
payîz ame û nêrişya?
Kamcîn şodirê şewe nêbi,
roj, kamcîn roj akewt û nêşî
awan?

Waxtê her çi esto
beno, yeno
waxt bi pir se
şino...

QESASÊ LUYE

Sanayî KARAKOÇ

Yew roje leyîrê heşî şino leyîrê luye de kay keno. Tira pey dano piro, leyîrê luye bermeno şono keye. Luye tira vana, ti çira bermenî? O vano, ewro leyîrê heşî ez kuwaya. A vana, ti meraq meke, ez şona heyfê to tira gêna.

Luye xo bi xo vana, eger ez şorî ey bikuwî, ma hinî benê dişmenê cê. Luye ancî kewena rayîr şona la xo sere de munaqêşe kena vana, eger ez ey bikuwî, heme heywanî benê dişmenê cê. O semed ra luye nêmeyê rayîrî ra tepîya agêrena yena keyeyê xo. Ewnîyena leyîr ho uca de ronîşt. Yena ey het. Leyîr vano, to se kerd? Luye vana, mi nêdî, o semed ra mi nêkuwa. Leyîr vano, ti senî qesasê mi nêgêna û dest pêkeno bermeno.

Yewna luye yena ewnîyena ke leyîr ho bermeno. Tira vana, ti qey bermenî? O vano, leyîrê heşî ez kuwaya, maya mi nêşona qesasê mi nêgêna. A luye vana, ti senî qesasê lajê xo nêgêna? No memleket de çiqas heywanî estê, ma şinasnenê. Badê semedê ma vanê nê luyî tersnek ê. Aye ra, yenê cayê ma ma ra gênê. O semed ra ti do nê meseleyî safî bikê.

Luye ewnîyena leyîrê xo ra, xo bi xo munaqêşe kena vana, ez do şorî qesasê lajê xo bigêrî.

Luye vana, wa sey şima bo, ez ha şona gêrena bide (ci), vînena. Cayê xo ra werzena, kewena rayîr. Şona ewnîyena bide ke cayê xo de nîyo. Vana ez şorî,

sîya nê baxçeyî de xo rê ronîşî. Luye ronîşena fikirîyena. Vana, ez do nê leyîrê heşî bivînî, pirodî. Polo bîn ra fikirîyena ke areyê aye û heşî herimîyeno, qral zî ceza dano aye. A hele de xo rê uca ronîşena. Ewnîyena ke leyîrê heşî mîrçikêk tepîşt, kuweno. Luye uca de vana, eke ez qarîş nêbî, o leyîrê yewnayî kuweno. Cayê xo ra werzena, pay şona leyîrê heşî het. Tira vana, pîyê to ho ça de? O vano, pîyê mi şîyo cayo dûrî. Luye vana, de ma şorê sîya nê baxçeyî de kay bikerê hetanî pîyê to ame. O vano tamam.

Şonê mîyanê baxçeyî. Luye ewnîyena çew uca de nêaseno. Dana piro leyîrê heşî kişena, yena keyeyê xo. Lajê aye tira vano, to se kerd? A vana, mi nêdî. Kesî ra nêvana ke mi leyîrê heşî kişto.

Heş agêreno yeno keyeyê xo. Ewnîyeno ke leyîrê ey merdo. Texmînan gore vano no gure luye kerdo. Ameya qesasê leyîrê xo girewto.

Heş dano piro şino luye het. Vano, to qey leyîrê mi kişto? Luye vana, mi leyîrê to nêkişt.

Ez zanena leyîr ke kişîya zerrîya kê senî veşena. O semed ra mi nêkişt.

Heş nêşeno nê gureyî luye ser o tespît bikero. Hinî xo rê uca de ronîşeno. Vano, ez nê meseleyî bena qralî het, encax o safî bikero. Heş şono qralî het. Vano, qral, yewerî leyîrê mi kişto, ez nêzanena kam o. Nê meseleyî encax ti safî kenî.

Qral aslan vano, ez nê meseleyî hel kena. Çiqas heywanî estê pêser keno, vano, şima kamî leyîrê heşî kişto? Pêro vanê, ma nêkişt. Qral ewnîyeno ke nêşeno meseleyî ca bikero. Vano, kamî ke leyîrê heşî kişto zaf camêrd o. Kam ke bêro vajo mi kişto, ez ey kena wezîrê xo.

Luye uca de fikirîyena vana, ez do nê meseleyî yewerî ser o mal bikerî û bixelisî. Şona cinawirî ra vana, ti çi vindertî, nê firsetî xo dest ra rameverde. Şo vaje mi kişto, wa to bikero wezîrê xo, ti bixelisiye. O çax ti cayê xo de ronîşenî, xizmetkarî to rê xizmet kenê. Her roje ti qralî het ronîşenî, goşt yeno to ver. Çiqas wenî xo rê biwere.

Luye cinawirî xapênena, cinawir werzeno pay vano, efendî! Qral vano, vaje. Cinawir vano, mi o leyîrê heşî kişt. Aslan uca de vano, bitepîşê bîyarê, ma îdam bikerê.

Cinawir agêreno luye ra vano, çi rey kê beno embazê to! Ewnîyeno ke rast zî îdam kenê, vano, barî mi rê musade bikê ez yew qale vajî. Ez xora mirena.

Qral vano, hela vinedrê vano se. Cinawir ewnîyeno pêrine ra vano, ez xora mirena, şima çi rey mebê embazê luye. Luye de dost mebê.

TÛŞK Û HEŞ

Cêk ben cêk neben, yo tûşk ben û yo heş ben. Tûşk tim û tim ser sibay' şin mîyon' dari, pel darûn ti ra ken wen. Hele nîmrûejî z' şin sêr çirr' awke xwu şimen û vêr çirri d' kûwen mîyon xirtîk mexel ben.

Her rûejî eynî saetûni d' yo heş yen sêr çirr' awke xwu şimen û hewna kûwen dûr şin.

Rûejek hûnc tûşk velg wen ben mird. Bena helê nîmrûejî, tûşk şin sêr çirr' awke xwu şimen û şin mîyon' xirtîkî d' xwu mexel ken. O beynate d' heşî z' yen sêr çirr', awk şimen. Tûşk yo qeşmerî yena yi vîr xwu xwu vûn: "Lîya in heş tim vûn, ez filûn bîn bîyevûnî ya, ezi g' esta ez a, ne mi ser ra kes est ne zî mi cêr ra. Ti yi pers vûn, in kûe pîyore yin mi viraşt, de hew vindir ez inî bicerewn, de rasta hendo g' wû xwu wasifnen, hendek est nîyû ne."

Tûşk mîyon xirtîk ra hetûnî g' ti ra yen pişken vûn:

- Piişşk, piişşk!

Heş qûrf kûwen, erzîyen, lûeq erzen, teqlê erzen, rîyex verden xwu, gî û mîz verden xwu, xwu berbat ken.

Heş xelîyek erzîyen, nişka kûweno vîr, eg' tenîya yo pişkî ûmeya ci. Xwu xwu vûn: "Lîya ez yo heş bîyo û ez yo pişkî ra bîters, de hew vindirîn ez şîyer biûn ci, ina çi pişkî b', in çita b', ez hend tersawa mi hend xwu he-tikna."

Heş gêren a şin, şin ser çirr, nat gêren wet gêren towe nevînen. Şin mîyon xirtîkî d' gêren, eg tûşk ho mîyon xirtîkî d' nimiti. Heş tûşk ra vûn:

- Ero tûşko, o tî b' ti ez tersnawa?

Tûşk vûn:

- Heşo bira, mi xwui r' yarî kerd.

Heş vûn:

- Ero tûşko, de hew bîye biûn ci, ina rîyex, rîyexê yarî ya!

Û o yers ra ben tûşkî r' nûn ser sarê xwu wa, ken berz dîn erd ro, a hel bize cêk ra vecîyena, qarrena, kûwena heş lîyak, vûna:

- Heşo bira, yo tûşk mi teynawo, ti Hûmay ken, ti tûşk mi mekîş, tûşk mi vera mi bikîş. Ez kowta bext ti, ti tûşk mi mekîş.

Heş vûn:

- Bize, wake, mi da qê xatîr ti wa, de wa bîyor ina qine mi, ina rîyex ra pak kir, ez hîn qarîş neben. Lakim wa hewna îhna yo yarî mekir.

Tûşk şin qine heş rîyex ra ken pak, heşî z' tûşk ef ken.

Mi ra zur, Hûmay ra raşt. Mi uca d' caverda ez ûmeya.

Arêkerdax: **İsmet BOR**
Mintîqa: **Çewlîg**

ÇEND ÇIBENOKÎ

- 1-Ceyreno ceyreno, şon di eno, berî ver di fekaçerde moneno.
- 2-Ceyreno ceyreno, şon di eno, hendê jû pirojini ca ceno.
- 3-Cinday sîya, vardi dunya.
- 4-Cûmey ma pirê maxon dê çewteko nê.
- 5-Dara venêr a, pûnco çinar a.
- 6-Des û di qeçê ci, şeştî tene tornê ci no.
- 7-Di wişkenî yê pê çinar di zîyenê.
- 8-Donê sî ro nêşikîyeno, donê ewki ro şikîyeno.
- 9-Eminonî xevtiyeno, zimistonî are-seno.
- 10-Ewdaz ceno, nimaj nêçeno.
- 11-Heme çî ra şîrin o.
- 12-Hewro ver, paçê ci no dima.
- 13-Hezar tene şûno zere, jû patîli zere nêşûna.
- 14-Jê çaşeka di patîlî yê.
- 15-Jû qûli ri heris û di teney sîyê sipîyê.
- 16-Ma ya ci lawo sîya, çeyna ya ci lawo sîr o.

17-Ma ya ci na zere ri, kena ci na çeyver a.

18-Ma ya mi her şewrayo pîno nonapa.

19-Maxi ra qalin a, velc ra şeniç a.

20-Pîra dere ri, kûrkûrikê ci no sere ri.

21-Pîra ma di qinin a.

22-Qina ci çinîya, weno weno teqeno.

23-Qûtî ya pî yê mi,pirê tildonon dê mircinekon a.

24-Rewti rewti hewt çoyo pey ri çewti.

25-Sere şûna, bonê xo xo wa bena.

26-Sere şûnê şo, ûwo tû wa.

27-Şewi qelîfyeno, rojdeyîri are-seno.

28-Şûna şûna, hûwa pey nanêrona.

29-Tasa simer di, hewza çemer di.

30-Tîya çewnenê ci, aştî vejîyena.

31-Tîya ra mêmer şûno, sîyeka ci çinî ya.

32-Tutî tutî, pirê nutî.

33-Weno weno mir nêveno.

34-Xorxo ûwo zere ri, cijikê ci no çeyver a.

35-Zimiston beno fek nono xo qina, hetani wesarî.

Ciwavî: 1-çarox 2-sipe 3-şewi 4-istiryê bizo 5-qirme 6-saati 7-zînci 8-çaxet 9-morcile 10-meyît 11-hewn 12-darzîn û la 13-qûla morcilo 14-mijey 15-tildonî 16-çûy 17-sove 18-tewqa nonî 19-meşki 20-bilî ya dari 21-leri 22-qirne 23-hinar 24-rayiri 25-çesa 26-nome 27-doşe 28-ewki 29-diwêl û zûrna 30-sirsî 31-veync 32-incil 33-arê 34-misir 35-dije

Nê çibenokî dewondê Qeteko û Polato ri vajîyenê. Wexto ki jê mardûm nê çibenoko jiney mardûm ra parseno, verdê heme çibenokondê xo vono ki "**Qalê mi esto!**" û dima kî çibenokê xo vono. Eki sevê çibenokê hîrini jê mîsalê birimi se, ez şima ra ona parsani "Qalê mi esto! Tîya ra mêmer şûno, sîyeka ci çinî ya?" Şima kî ciwawê ci donê.

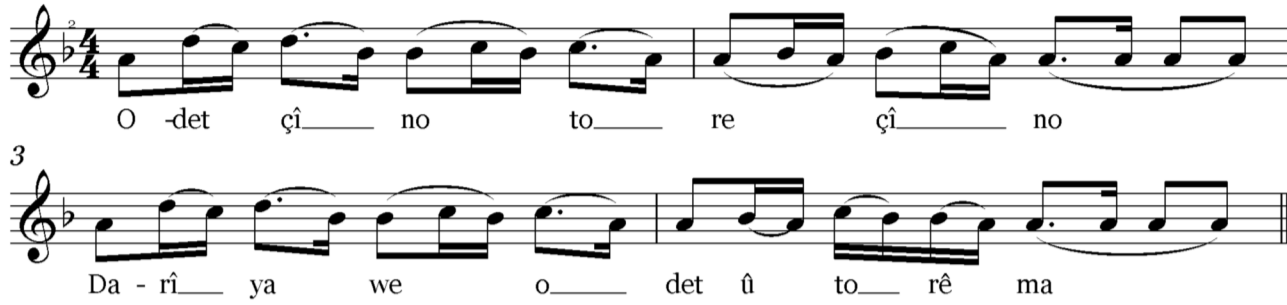
Nê çibenokon ra bolê ci mi rê Seviraya Qoleko vatî. Elah ay ra razî vo.

Arêkerdax: **Mehemed ÇELÎKTEN**
Mintîqa: **Şankuş (Çüngüş)**

Nota: Mucahit Goker

VEYVIKE

Qiseyî: Sevîm Aydın & Saîd Baksî
Qayde: Saîd Baksî

VEYVIKE

odet çîn o, tore çîn o
darîya we odet û torê ma
wertalixû de fetelîna
xiravîye û bêbextîye
rindîye û însanîye rê hewî ya

ax qe nêqedîno na zulumê ma
ra û welax pêro kemer û kuç o
belî nêbenê ra û rêçê ma

veyvik a, veyvik a, veyvika vilik a
veyvik a, veyvik a, veyvika newî ya
çêneka Ana Teverik a
ortê des û di dewû de
hazar û zu sewe rê roştî dana
zê çila vêsena, ti vana melek a

veyvik a, veyvik a, veyvika vilik a
veyvika vîst û zu rozî ya

hene gilê bêçikû, destû ra sûr keno
hona ci ra nêşîyo, tejî ya
mor û milawunû do pede dirvetin a
bêbext a, bêtaç a, mirod ra heredîya

veyvik a, veyvik a, veyvika vilik a
çîçega verê vor a, newe vejîya
lorika Ana Teverik a
sewa tarîye de roştî dana
sodir ke beno, hêştirê çimî ya
son de ke beno, adirê zerî ya

veyvik a, veyvik a, veyvika Teverik a
hona tezî ya, tijîya zerrî ya
zerê çêyî de veyvika hîrê heştî ya
Heq adirê çê Qemî wedaro
bext û vicdanê xo çînê bîyo
Çila Qizilbelî sayina we
dînya, veyvîke rê kerda teng û tarîye

Sevîm Aydın & Saîd Baksî

NAMEYÊ NEBATAN

Amadekar: Ehmedê Dirihî

girnike (Motkan)
girnug (Gezîn)
girnûga deveyan (Gêl)
girnûgê pezî (Bongilan)
gurnig (Pali)
gurniga bostanan (Pîran)
gurniga çolan (Hênî)
gurniga hêgayan (Dêrsim)
gurnige (Sêwregi)
gurnig (Pulur)
gurnigi (Maden)
gurnuge (Gimgim)
gûrnig (Çewlîg)
kistik (Erzîngan)

Kurmancî: girnûga keran,
girnûga mezin, gurniga
devan, gurnigamêş
Sorani: gurnîk, gurnûk
Gorani: heşegire

Latînî: *Xanthium strumarium*
Tirkî: büyük pıtrak, domuz
pıtrağı

û çalê axay a yew kerra erzenî. Dima, yewê kerra zî erzenî çalî kaybazî bîn. West ke kerran erzenî çalî kaybazî bin, eke kerreyî kaybazî qedayî, o bîn dest bi kaykerdiş keno. Eke kerreyî kaybazî çalî xo de qedayî, o a çal ra kerran geno û dewam keno. Eke kerranî xo ra eştî çalê axay yê kaybazî bîn, nêşkeno/a tepîya bîgero. Kay wina dewam keno û kerreyî çalanî axayî de top benî. Çalanî bînan ra kerreyî kêmbenî. Çalî vengî pey yew kerraya gird yenî qefilneyiş û hin kerreyî nêrzenî aya çal. No zî seba kaybazî bîn hol beno. Eke kerreyî çalê axay de top bîy, kay qedeno. Dima kerreyî yenî hûmartiş. Kerreyî kam zêd bîy, o kay qezenc keno.

Arêkerdax: **Mesûd Yeşilkaya**
Mintiqa: **Qowancîyan, dewa Dûmircî**

EZ PUTE RA HES KENA*

Hêlîn ANTER

- Hewt putê to estê, ti hama zî put wazenî, qey ti putan ra zaf hes kenî?

- Ê, ez putan ra zaf hes keno. Ez wazeno ke her serre cinîya mi yew put bîyara.

- Ez vana ti putan de kaykerdişî ra zî zaf hes kenî, zaf weşê to şono?

- Ê, ez wazano ki serê sibayî ra heta şewî putan de kay kero, le gerek put binê bibo pîl, bîyî destî, pay şîyêrî, xeberî bidî, nêbermî. Eke biberemî ez aciz beno.

- Baş o. To çî rey yew pute pîl kerda, heta serê sibey bêhewn verê sereyê aye di vindertî, binê aye pank kerdo, gîyê aye şito, verika xo di yew saete, di saetî, hîrê saetî têşanaya, gama ke cayêkê aye deja zerrîya to zî dejaya, ti bermayîşê aye ra bêçare mendî, to û a pîya bermayî?

- ...

*Mi îlham hikaya Roşan Lezginî "Ez Gule ra Hes Kena" ra girewt.

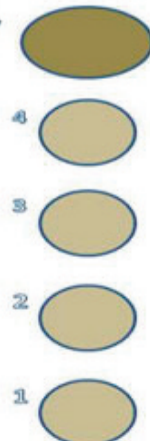
KAYÊ MA

ÇAL-ÇALIK

No kay beyntarê di qican di yeno kaykerdiş. Kayî çal-çalikî matematik musneno însanî. Destpêkerdişî nê kayî pê yew qirç a yan zî pê yew kerra ya yeno tespîtkerdiş. Yanî kam per verî dest bi kayî bikero, o bi no ûsil yeno tespîtkerdiş.

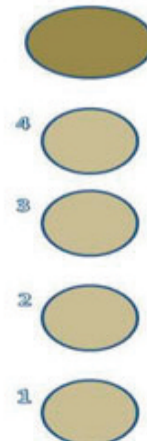
Weçînayîşî qirç yan kerra zî wina beno. Qican ra yew kerra yan zî qirç geno xo dest û beno peyê xo. O peyê xo de qirç yan zî kerra zerrey destî xo de nimneno. Dima her di destanî xo ano vernîyê xo, nîşanî qicî bîn dano û ti ra perseno vano "Gelo kam destî mi pir o?"

Çalê Axay

Kaybaz 1

Çalê Axay

Kaybaz 2